

UOT : 809.362 + 792.02

<https://doi.org/10.59849/2311-8482.2025.3.14>**TÜRKANƏ İBRAHİMOVA*****İNGİLİS RENESSANS DÖVRÜ DRAMATURGİYASINDA
TÜRK OBRAZI**

Tədqim olunan məqalədə ingilis şərqşünaslığının ən maraqlı mövzularından olan "İngilis Renessans dövrü dramaturgiyasında türk obrazı" məsələsi ilk dəfə olaraq geniş elmi təhlilə cəlb olunur. Tədqiqatçı dünya tarixinin və ədəbiyyatının az toxunduğu bir problemi ingilis elmi və bədii nümunələrinə istinad etməklə şərh edir. İstinad olunmuş bədii nümunələrdə dövrün ictimai-siyasi reallıqları zəminində təhlil aparılaraq müəlliflərin türk obrazlarına münasibəti açıqlanır. Türkə olan yanlış münasibətlərlə yanaşı onun ağıl və düşüncəsinə, böyüklüyünə, idarəedicilik və qurucu roluna, humanizminə olan təqdirədirici münasibət də Uilyam Şekspir kimi fikir dahisinin əsərləri nümunəsində diqqətə çatdırılır. Tədqiqatçı mövzunun dərin elmi şərhini vermək üçün tarixi - müqayisəli və analitik təhlil metodlarını əsas götürür. Bədii nümunələr tarixi həqiqətlərə uyğunluq prinsipi üzrə təhlil edilir və ingilis dramaturqlarının yanlış əksətdirmələrinə obyektiv münasibət bildirilir.

Açar sözlər: İngilis Renessans dövrü dramaturgiyası, türk obrazı, Uilyam Şekspir, Xristofor Marlo, Osmanı imperiyası, dram əsərləri, türk hökmdarları

Giriş

İngiltərədə intibah xronoloji olaraq Tüdorlar sülaləsinin hakimiyyətdə olduqları, yəni VII Henrixin taxta çıxması və bu sülalənin sonuncu hökmdarı Yelizavetanın vəfatı dövrü ilə üst-üstə düşür. İntibah ideyalarının çiçəklənmə dövrü isə kraliça Yelizavetanın (1558-1603) hökmdarlıq dövrünə təsadüf edir. Bu mərhələdə İngiltərə Avropa humanist mədəniyyətinin bədii ədəbiyyat görünməmiş inkişaf səviyyəsinə çatır. Uilyam Şekspir başda olmaqla çox zəngin dramaturgiya XVI əsrin ikinci yarısında İngiltərədə zəkanın və yaradıcılığın bütün sahələrini əhatə edir. Tədqiqatçı Elmira Əlizadə bu dövrün teatral xarakteristikasını verərək yazır ki, "Renessans dövründə İngiltərədə dramaturgiya xüsusilə inkişaf etdi. İntibah teatri İngiltərədə orta əsr teatrından mərhələlərlə ayrılırdı. Dramaturgiyada yüksəliş XVI əsrin ikinci yarısı, XVII əsrin əvvəlinə təsadüf edir. Bu zaman Londonda çox sayda pullu kütləvi teatrlar yaranır, onların xüsusi binaları və daimi truppaları mövcud idi" [4].

Əsas hissə

XVI əsrin ikinci yarısında ingilis ədəbiyyatında intibah ideyaları özünü qabarıq şəkildə biruzə versə də, dramaturgiyada başqa xalqlara, xüsusilə türklərə nifrət meylləri güclü olmuş, qərb dünyasında, xüsusilə ingilis dramaturgiyasında türklər həmişə qorxunc, vahiməli təsvir olunaraq qələmə alınmışlar. Qərb ədəbiyyatşünaslığının tanınmış tənqidçilərindən olmuş Luis Vann (Louis Wann) ingilis dramaturqları tərəfindən Osmanlı sərkərdələri haqqında yazılan və səhnələşdirilən 55 pyesdə yer almış türk surətləri və həmin əsərlərin ideya-bədii xüsusiyyətləri haqqında yazırdı: "Dövrün (Kraliça Yelizaveta dövrünün – T.İ.) məşhur dramaturqlarının qələmindən çıxmış və məşhurlaşmış pyesləri nəzərdən keçirdikdə bir nəticəyə gəlirik ki, Şərq mövzusunda yazılmış pyeslər hər hansı bir müəllifin, yaxud bir qrup müəllifin təxəyyülü, fantaziyası hesabına yazılmamışdır. Bu yelizavetaçıların həmin mövzuya marağının belə nəzərə çarpan dərəcədə çox olması ilə bağlı olmuşdur ki, aparıcı dramaturqların əksəriyyətini Şərq hadisələrindən bəhs edən ən azı bir pyes yazmağa həvəsləndirmişdir" [9, s. 447].

İngilis tədqiqatçısı Samuel Çyunun qeydləri bu baxımdan böyük maraq doğurur. O, “Aypara və Gül: İntibah dövründə islam və İngiltərə” adlı əsərində bu münasibətlə yazır: “<...> onların (osmanlılar nəzərdə tutulur – T.İ.) həddən çox zəif uğurlarının böyüklüyü <...> adlarının xofu <...> hətta indi də Qərbin kral və şahzadələrini məcbur edir ki, <...> türklərin uğurlarla dolu güc-qüdrətinin qorxusundan zağ-zağ əsib titrəsinlər” [3, s. 113]. Osmanlı türklərinin hərbi qüdrəti bir sıra tarixi qeydlərdə əsas mövzuya çevrilmişdir. Həmin qeydlərdə hətta türklərin qərbə yürüşlərinin təsdiqi kimi, 1617-ci ilin oktyabrında türk hərbi donanmasına məxsus gəminin Temza çayının sahilində ələ keçirilməsi də yer almışdır. Osmanlı türklərinin mübarizlik ruhu və yaratdıqları xof Samuel Çyunun yuxarıda sözügedən əsərində bütün təfərrüatları ilə yer almış, tədqiqatçı əsərdə türklərin gəlişindən doğan ingilis narahatlıqlarını da tərəddüdsüz əks etdirmişdir. Tarixin ayrı-ayrı dövrlərində xristian dünyasının türk qüdrətindən narahatlıqları səbəbli türklərin qarşı-qarşıya qoyulması az olmamışdır. Qədim şifahi və yazılı sənət abidəmiz olan “Kitabi-Dədə Qorqud”da İç Oğuzla Dış Oğuzun, sonrakı əsrlərdə Əmir Teymurla İldırım Bəyazidin və şah İsmayilla sultan Səlimin qarşıdurmaları xristian məkrinin nəticələri kimi tarixin qara səhifələrinə düşmüşdür. Türk yürüşləri ilə bağlı bütün qərbdə, o cümlədən Böyük Britaniyada yaranan bu kimi qorxu, vahimə və narahatlıq osmanlı türklərinə qarşı nifrət hissini alovlandırmış, bu hisslər nəinki tarixi əsərlərdə, həmçinin bədii söz sənətində də özünə yer almışdır. Bu nifrət hissləri bir sıra tarixi planların əsas mövzusu olduğu kimi, ingilis ədəbiyyatında renessans dövründə qələmə alınmış dram əsərlərində də “qorxunc türk obrazı”nın yaradılması ilə nəticələnmişdir. Fəth edilmiş qərb torpaqlarında törədilmiş “türk qəddarlığı”nın bədii, dramaturji əksi onlarla dram əsərlərində əsas ideya kimi özünə yer almışdır. Bu mövzudan bəhs edən türk tədqiqatçısı Ali Hasan oğlu Bereket “*Osmanlı dövrü türk poeziyası ingilis şərqşünaslığında*” adlı fundamental araşdırmasında qərbin türkə nifrətini özündə əks etdirən poetik örnəklərlə yanaşı, səhnə əsərlərini də diqqətimizə çatdıraraq yazır: ““Türk qəddarlığı”nın bədii, dramaturji təcəssümünü özündə ehtiva edən çoxsaylı pyeslər sırasında Uilyam Şekspirin (William Shakespeare, 1564-1616) “Otello”, Xristafor Marlounun (Christopher Marlowe, 1564-1593) “Əmir Teymur” (I və II hissələr), eləcə də, “Malta yəhudisi”, Corc Pilin (George Poele, 1556-1596) “Alsazar döyüşü”, “Süleyman və Persiya”, Robert Qrinin (Robert Greene, 1558-1592) “Araqon kralı, Alfonsus”, “Səlim”, “Orlanda Furioso”, “Kapitan Tomas Stukeleyin həyat və ölümünün məşhur tarixi”, Tomas Dekkerin (Thomas Dekker, 1572-1632) “Şəhvətin hökmranlığı”, Tomas Heyvudun “Qərbin qəzəbli sarışın qızı” (I hissə), Tomas Qoffenin (Thomas Goffe, 1591-1629) “Cəsur türk, yaxud II Bəyazid”, “Qəzəbli türk”, Con Fletçer (John Fletcher, 1579-1625) və Filip Məssincerin (Philip Massinger, 1583-1640) “Malta cəngavəri”, “Reneqado”, Tomas Midltonun (Thomas Middleton, 1580-1627) və Uilyam Roulinin (William Rowley, 1585-1626) “Şəhvətlə itirilən hər şey”, Robert Dabornenin (Robert Daborne, 1580- 1628) “Türklüyü qəbul edən xristian” pyesləri müəyyən cəhətləri ilə seçilir” [2, s. 9].

Göstərilən müəlliflər və əsərlər sırasında islama və türkə nifrət baxımından ingilis şairi və dramaturqu Kristofer Marlounun “Əmir Teymur” pyesidir. Əsərin əsas ideyası sadə xalqın şahların hakimiyyətinə qarşı mübarizəsidir. Pyes ilk dəfə 1590-cı ildə nəşr edilmişdir (sağ qalmış yeganə nüsxəsi Oksford Universitetinin Kitabxanasında saxlanılır). Sonrakı nəşrlər 1592, 1605 və 1606-cı illərdə nəşr edilmişdir [6]. Əsər ilk dəfə 1586-cı ildə tamaşaya qoyulmuşdur. Əsərdə dini doqmanın açıq tənqidi olsa da, onu yaratmaqda Marlounun niyyətlərinin müxtəlif tərəfləri vardır. Bəzi tənqidçilər bunu xristianlığın tənqidi kimi qələmə verməyə çalışsalar da, “Quran”ın yandırılması səhnəsi ilə müəllifin müsəlmanlara qarşı olan nifrət hissini düzgün olaraq ortaya qoyurlar.

İngilis renessans dövrünün teatr əsərlərinin məzmunu ilə tanışlıq onu sübut edir ki, nədənsə, türklər qərb aləminə, xüsusilə ingilislərə düşmən obraz kimi təqdim edilmişlər. Yuxarıda adını çəkdiyimiz “Aypara və Qızılgül: Renaissance dövründə islam və İngiltərə” (“The Crescent and the

Rose: Islam and England during the Renaissance”) adlı əsərin müəllifi Samuel Çyu bu mövqedə olmuş, əsərdə ingilislərin özlərinin yeni torpaq, müstəmləkə və bazarlar əldə etmək məqsədilə öz siyasi və iqtisadi nüfuzlarını başqa ölkələrə yaymaq üçün yeritdikləri təcavüzkar siyasətdən daha çox türk ekspansiyasından danışmışdır. Osmanlı imperiyasının Qərbi Avropa ölkələrinə hərbi müdaxiləsi və hücumları, heç şübhəsiz ki, Britaniyada siyasət, hərbi adamlarının, eləcə də, adi insanların belə “türk”, yaxud “osmanlı” haqqında əhatəli bilgi və təsəvvürlərin əldə edilməsinə maraqlı oymuşdur. Ölkənin ictimai - siyasi həyatında başlıca rolunu oynayan mədəniyyət və ədəbiyyat adamlarının üzərinə nə dərəcədə məsuliyyət və gərgin iş düşdüyünü anlamaq üçün həmin dövrdə yazılmış dram əsərlərinin həm sayına, həm də mövzuya və mündəricəsinə nəzər salmağa ehtiyac duyulur. Qeyd etməyi vacib bilir ki, ingilis Renessansı dövründə Britaniya, o cümlədən ingilis dramaturqlarının türk sultanlarına bədii obraz münasibəti mənfi əksətdirmə ilə tarixə düşmüşdür. Belə ki, ingilis Renessansı dövründə İngiltərədə türk qılıncı oynadan, tarix yazmış türk hökmdarları haqqında yazılmış dram əsərlərində I Murad, III Murad, I Bəyazid, II Bəyazid, II Mehmet, I Səlim, I Süleyman və Mustafa “dəhşətli”, “qorxunc”, “satqın” kimi tamaşaçıların yaddaşında qalmışlar. Görəsən, ingilis dramaturqları hansı zərurətdən və təsirdən bu cür əsərləri qələmə almışlar? Onları bu tarixi yanlışlığa yol verməyə nə sövq etmişdir? Türk hökmdarlarının günahı nədə idi ki, onlar bu əsərlərdə dəhşət, qorxunc və fəlakət gətirən obrazlar kimi canlandırılmışlar? Cavab aydın idi. Böyük Britaniyanın hakim dairələri, xüsusilə İngiltərə kraliçası I Yelizavetanın 45 illik hakimiyyəti (1568-1603) bədii görüşlərdə bu yanlışlığı ortaya atmışdı. Çünki ictimai-siyasi həyatın reallıqları ingilis dramaturqlarını səfərbər etmişdi ki, Osmanlı sultanlarının şəxsiyyəti və həyatı ilə bağlı tarixi reallıqlardan uzaq belə əsərlər yazsınlar. İngilis ali elitasının məqsədi bu olmuşdur ki, belə əsərləri tamaşaya çıxarmaqla geniş tamaşaçı kütləsində Osmanlı imperiyasına qarşı nifrət hissi aşılsın.

Renessans dövrü ingilis dramaturgiyasında türk obrazlarının yaradılmasını dövrün mədəni həyatı ilə də əlaqələndirmək lazım gəlir. Bu dövrdə ingilis dramaturqları Osmanlı türkcəsinin Avropada tutduğu hakim mövqeyi ilə də birbaşa bağlı idilər. Samuel Çyu doğru olaraq yazır ki, “Onlar (osmanlı türkləri – T. İ) “yeni dünyada ilk arası kəsilməyən müstəmləkələrini yaradanda xristian monarxları da bu vaxt “Osmanlı türklərinin onları öz evlərində müstəmləkəsi altına almaq hədəsinə tuş gəlmişdilər” [3, s .583].

Dünya dramaturgiyasının korifeylərindən olmuş Uilyam Şekspirin də yaradıcılığında Osmanlı hökmdarlarına münasibət mühüm yer tutmuşdur. İngilis renessans dramaturgiyasının qüdrətli dramaturqu və şairi Uilyam Şekspirin pyesləri sırasında ən çox tamaşaya qoyulan məşhur “Otello” faciəsidir. Əsl adı “Venesiyalı mavr Otello” (“The Moor of Venice Othello”) olan bu məşhur pyesini Uilyam Şekspir 1602-1604-cü illərdə qələmə almışdır.

Görkəmli alim İsmixan Rəhimov bu əsərlə bağlı qeydlərində göstərir ki, ““Otello” faciəsi Cerald Çintionun “Venesiya mavrı” novellasının motivləri əsasında yazılmışdır. Əsərdə Otellonun məhəbbəti, Dezdemonanın və Otellonun faciəvi ölümü ictimai zəmində verilmişdir. Otello böyük şəxsiyyətdir, öz qəhrəmanlığı nəticəsində cəmiyyətdə ən yüksək rütbəyə gəlib çatmış, general olmuşdur. Həyatın ən ağır əzab və işgəncələrinə dözmüş Otello öz insanlıq ləyaqətini, nəcibliyini qoruyub saxlaya bilmişdir. Xeyirxah mavr ağıllıdır, vicdanlıdır, fəaldır. Renessans dövrünün adamının bütün gözəl xüsusiyyətləri Otellonun şəxsiyyətində cəmlənmişdir. Venesiya senatorunun qızı Dezdemonna Otellonu məhz bu xüsusiyyətlərinə görə sevir, onun ləyaqətini qiymətləndirə bilir. Dezdemonna ilə Otellonun izdivacı gözəl hisslər, təmiz məhəbbət üzərində qurulmuşdur. Dezdemonna Otelloya ərə getməklə təkcə öz ailəsinə qarşı çıxmır, o bütün cəmiyyət qanunlarına qarşı üsyan edir” [7]. Qeydlərin məzmunundan göründüyü kimi, dahi Uilyam Şekspir türkə alilik münasibəti sərgiləyərək qələmə yoldaşlarının mövqeyində olmamış, Otellanın şəxsinə türkün qüdrət və əzəmətini, ağıl və zəkasını obyektiv şəkildə əsərin ideyasına gətirmişdir. Əksinə, dramaturqun yerli

əsilzadə olan Yaqoya münasibəti mənfidir. Yaqo Otelloya nifrət edir. O, paxıl və rəsil bir şəxsiyyət kimi tamaşaçıların diqqətini daim öz üzərində saxlayır. Paxıllıq hissi onu içərisindən didib – dağdır. Hər cür vasitə ilə Otellaya mane olmağa, yüksək rütbəyə çatmağa can atır. Xəyanətinin ən ali mərtəbəsi kimi o, Otellaonu sarsıtmaq üçün məhz onun əli ilə Dezdamonanı öldürtdürür. Müəllifin qələmində tamaşaçıya ağıllı kimi təqdim edilən bu obrazın ağıl zəkası işığa, xeyirxahlığa deyil, şərə, qaranlığa xidmət edir. Ədəbiyyatşünas Əmirxan Xəlilov da Otellonun türk ruhlu bir qəhrəman olmasını ona məxsus olan bir sıra fərdi psixoloji çizgilərlə diqqətimizə çatdırır. Alim yazır: “Otello qeyri-adi şəxsiyyətdir. Otello qlsqanc deyil, inpanandır. Bu xasiyyət də onun saf qəlbə malik olması ilə əlaqədardır. Otello humanistdir. Yaqo isə quldur təbiətli bir insandır” [5, s.169].

Dahi dramaturq Uilyam Şekspir Dezdomona obrazına da böyük həssaslıqla yanaşır, onu zərif, incə bir qadın kimi təsvir etməklə yanaşı, qərb əxlaqına zidd olaraq sevgisinə sadıq, sədaqətli bir qadın kimi oxucu və tamaşaçılara təqdim edir ki, bu dramaturqun həyat həqiqətlərinə, humanizmə sədaqətini bir daha sübut edir.

Əsərin səhnə təcəssümü də böyük maraq kəsb etmiş, I Ceymsin İngiltərə və Şotlandiya krallığına sahib olduğu zamanlarda Uaytholda tamaşaya qoyulmuşdur. Bir sıra Avropa tədqiqatçılarının qələmində bu əsər tarixi səciyyə daşımasa da, əsərin məzmunu dahi dramaturqun qələmi və ideyası oxucuya çox mətləbləri çatdırır. Oxucu və tamaşaçı dərhal anlayır ki, Kipr “Otello” pyesinin faciəvi məkanının bir səhnəsi kimi təqdim edilmişdir. Əsərin tarixi səciyyəsi və Kiprlə bağlı tədqiqatçı Ali Hasan oğlu Berekət çox doğru olaraq yazır ki, “Unutmaq olmaz ki, Kipr bir zamanlar Venesiyanın himayədarlığı altında olsa da, üç əsrdən çox müddət ərzində osmanlılar tərəfindən idarə olunmuşdur. Bu bölgədə ispanlar qədər venesiyalıların maraqlarına qarşı bir qorxu, qarşıdurma mövqeyi müşahidə olunmuşdur” [2, s. 10]. Hətta ingilis yazıçısı və tənqidçisi Piter Akroyd qeyd edir ki, “hətta kral Ceyms (15 mart 1604-cü il tarixində İngiltərə və Şotlandiyanın kral taxt-tacına sahib olmuşdur - T.İ) bu mövzuda şeir yazmışdır” [1, s. 403]. Beləliklə, anlamaq o qədər də çətin deyildir ki, “Otello” faciəsində Uilyam Şekspir tarixi həqiqətləri gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün zəmanəsinin müasir reallıqlarına, gördüklərinə bədii düyün vurmuşdur. Digər tərəfdən, “Otello” faciəsi ilə dramaturq yaşadığı dövrün ictimai-siyasi hadisələrinə güzgü tutmuşdur. Bir sıra tədqiqatçılar Otellonun mənşəyi məsələsində də yanlışlığa yol verərək onun afrikalı, yaxud hindli kimi qələmə vermişlər. Əslində isə belə deyildir. Bu cür yanlışlığa aydınlıq gətirən Piter Akroyd isə göstərmişdir ki, “Otello afrikan, yaxud Qərbi hind mənşəli deyildir. O, elə mavr mənşəlidir, zeytun rəngində dərisi var” [1, s. 403].

Uilyam Şekspir 1596 - 1597-ci illərdə qələmə aldığı və 1597-ci ildə tamaşaya qoyulmuş “Venesiya taciri” adlı pyesində də Osmanlı imperiyasına dair, az da olsa fikirlərini irəli sürmüşdür. Dramaturqun çoxşaxəli və zəngin yaradıcılıq yolundan da bildiyimiz kimi, əsərin yazıldığı dövrdə o, artıq qüdrətli dramaturq kimi tanınırdı. Əsərin məzmunu diktə edir ki, dramaturq əsərin süjetini venesiyalı Cianetto və belmontlu Ledinin qısa italyan hekayəti üzərində qurmuşdur. Bu hekayə ingilis dilinə “İdiot” adı ilə tərcümə edilmiş hekayələr toplusuna daxil edilmişdi.

Pyesdə Venesiya və Türkiyə arasında baş verən qarşıdurmanın dramaturji siyasi - bədii mənzərəsi təsvir edilir. Osmanlı türklərinin 1570-ci ildə Kiprə daxil olub, bir ilə adanı fəth etməsi tarixin səhifələrində qalmış, hətta Avropa tədqiqatçısı Pamela Mason qısqanclıq zəminində iki ölkə arasında mübarizəni “xristianlarla kafirlər (müsəlmanlar) arasında münaqişə” kimi dəyərləndirmişdir.

Nəticə

Qeyd olunanlardan belə nəticəyə gəlmək olar ki, qüdrətli türk tarixi nəinki tarixi əsərlərin, həmçinin bədii əsərlərin də əsas mövzusunə çevrilmişdir. Osmanlı imperiyasının dünyaya meydan oxuduğu mövcudluğu dövründə nəinki ingilis, həmçinin Avropanın digər yaradıcı qələm

sahiblərinin qələmindən çıxmış müxtəlif janrlı əsərlərdə türklərin qüdrət və əzəməti yer almış, lakin dini və qısqanclıq zəminində bir sıra qüdrətli türk hökmdarları olduğu kimi deyil, humanist hisslərdənkənar təsvir edilmişlər. Onu da qeyd etmək istərdik ki, həmin pyeslərdə türk obrazlarının bədii portreti canlandırılmış, eləcə də, Osmanlı dövlətinin iqtisadi, hərbi qüdrəti haqqında müəyyən təsəvvürlər və real tarixi hadisələr bədii dramatik ifadəsini tapmışdır. Bütün bunlardan belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, ingilis dramalarında Osmanlı sultanlarının obrazlarının yaradılması, dövrün tarixi-siyasi diktəsi ilə əlaqədardır. Bu isə ingilis krallığının bilavasitə ədəbiyyatın inkişafına göstərdiyi təsirlə bağlı olmuşdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Ackroyd Peter. Shakespeare. The Biography. London: Vintage Books, 2006, p. 403
2. Ali Hasan Berekət. Osmanlı dövrü türk poeziyası ingilis şərqşünaslığında / Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş disser. avtoreferatı . – Bakı, 2014, 27 s.
3. Chew Samuel C. The Crescent and the Rose: Islam and England during the Renaissance. New York: Oxford University Press, 1937, p. 133
4. Əlizadə, E. Avropa intibah ədəbiyyatı. URL: calameo.com/read/00726211267050753.be.53.
5. Xəlilov, Ə. Dünya ədəbiyyatı: Ali məktəblər üçün dərs vəsaiti. (İntibah dövrü və XVII-XVIII əsr dünya ədəbiyyatı. II cild. – Bakı: “Bilik” nəşriyyatı, 2013. – 536 s.
6. Xristofor Marlo. Tamerlan: URL: [www:https://ru.ruwiki.ru/wiki/%D0%A2%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BD_\(%D0%BF%D1%8C%D0%B5%D1%81%D0%B0\)](http://www.ruwiki.ru/wiki/%D0%A2%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BD_(%D0%BF%D1%8C%D0%B5%D1%81%D0%B0))
7. Rəhimov İsmixan. Uilyam Şekspir. Dünyanı”lərzəyə gətirən” dahilərdən biri: URL: c32.ucoz.ru/publ/dunya_d_biyati/uilyam_sekspir_dunyani_l_rz_y_g_tir_n_dahil_rd_n_biri/6-1-0-175
8. Şekspir, U. Seçilmiş əsərləri. II cild. I cild. – Bakı: “Öndər” nəşriyyatı, 2004. – 736 s.
9. Wann Louis. The Oriental in Elizabethan Drama-"Modern Philology". 12.7.1915, p. 447

**Azərbaycan Turizm və Məncement Universiteti
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
E-mail: ibrahimovaturkana.86@gmail.com*

Turkana İbrahimova

THE IMAGE OF THE TURK IN THE DRAMATURGY OF THE ENGLISH RENAISSANCE PERIOD

In the presented article, one of the most interesting topics of English oriental studies, the issue of "The image of the Turk in the dramaturgy of the English Renaissance period", is for the first time involved in a broad scientific analysis. The researcher interprets a problem that is rarely touched upon in world history and literature by referring to English scientific and artistic examples. The cited artistic examples are analyzed on the basis of the socio-political realities of the period and reveal the authors' attitude to the images of the Turk. Along with the wrong attitude towards the Turk, the appreciative attitude towards his mind and thought, greatness, managerial and constructive role, and humanism is also brought to attention in the example of the works of such a genius of thought as William Shakespeare. The researcher uses historical-comparative and analytical methods of analysis to provide a deep scientific interpretation of the topic. Artistic

examples are analyzed on the principle of correspondence to historical truths and an objective attitude is expressed to the incorrect reflections of English playwrights.

Keywords: *English Renaissance dramaturgy, Turkish image, William Shakespeare, Christopher Marlowe, Ottoman Empire, dramas, Turkish rulers*

Туркана Ибрагимова

ОБРАЗ ТЮРКА В ДРАМАТУРГИИ АНГЛИЙСКОГО РЕНЕССАНСА

В представленной статье впервые широко рассматривается одна из интереснейших тем английской ориенталистики – вопрос «Образ тюрка в драматургии английского Ренессанса». Исследователь интерпретирует редко затрагиваемую в мировой истории и литературе проблему, обращаясь к английским научным и художественным примерам. Приведённые художественные примеры анализируются с учётом социально-политических реалий того периода и раскрывают отношение авторов к образам турка. Наряду с ошибочным отношением к турку, на примере произведений такого гения мысли, как Уильям Шекспир, подчеркивается также и оценочное отношение к его уму и мысли, величину, управленческой и созидательной роли, гуманизму. Исследователь использует историко-сравнительный и аналитический методы анализа для глубокого научного осмысления темы. Художественные примеры анализируются по принципу соответствия историческим истинам, и выражается объективное отношение к неверным размышлениям английских драматургов.

Ключевые слова: *английская драматургия эпохи возрождения, образ тюрка, Уильям Шекспир, Кристофер Марло, Османская империя, драмы, турецкие правители,*

Filologiya elmləri doktoru Firudin Rzayev tərəfindən təqdim edilmişdir.

İlk daxilolma tarixi: 22.06.2025

Son daxilolma tarixi: 14.07.2025